

BISERIC'A SI SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana : Duminec'a.

Pretulu abonamentului :	Pretulu insertiuniloru :	Correspondintiele sè se adreseze Redactiunei dela „BISERIC'A SI SCOL'A“ in Aradu, la institutul pedagogicu-teologicu, éra banii la secretariatulu consistoriului romanu ortodoxu din Aradu.
Pentru Austro-Ungari'a pe anu . . . 5 fl.—cr.	Pentru publicatiunile de trei ori ce contieniu cam 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte 4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.	
„ „ „ „ „ jum. anu 2 „ 50 „		
Pentru Romani'a si strainetate pe anu 7 „ — „		
„ „ „ „ „ j. a. 3 „ 50 „		

Mercuri'a trecuta ne aduse telegrafulu trist'a si durerós'a scire, ca ilustrulu barbatu alu bisericeii si natiunei romane, celu carele s'a pusu in frunte, si a adusu atâtea sacrificie in lupt'a pentru despartirea ierarchica pentru recascigarea Metropoliei romane si pentru dobendirea autonomiei bisericeii nóstre nationale, celu carele in viéti'a sa intréga a fost adeveratu mecenate in lupt'a pentru regenerarea némului nostru.

ANDREIU MOCIONYI de FOEN

nu mai este intre cei vii.

Este mare durerea, ce innéca peptulu fiacarui'a din noi, cand ne revocàm in memoria, cine a fost barbatulu, carele acum s'a despartitu de noi.

Mare cá fiu alu bisericeii, mare cá barbatu de statu, mare cá membru si conducetoriu alu natiunei romane, viéti'a reposatului este o viétia bogata in fapte maretie.

Viéti'a lui este unu siru lungu, unu lantiu de fapte nobile, o cununa de fapte mari, fapte, pe cari numai adeveratulu istoricu le va poté infacisiá in trasurile loru genuine si fidelu bisericeii si natiunei romane, facendu din ele o comóra pretiósá de lumina si invetiatura pentru tóte generatiunile.

In faci'a acestoru fapte mari, zadarnica ar fí incercarea nóstra de a le descrie. De aceea lasàm acestu opu greu celoru cari au traitu, si au luatú parte la lupta cu densulu.

Pana atunci inse veniti cu totii, se depunemu o laerima ferbiute pe mormentulu acelu'a, pe carele acum lu-inghite pamentulu, dupa ce si-a datú nobilulu seu sufletu in manile Creatorului.

Veniti se imploramu binecuventarea Ceriului, cá remasitieloru sale pamentesci se le fia tierfina usióra, si sufletulu lui se-lu asieze cu dreptii, ér spiritulu lui mare si faptele sale nobile se remana in veci neuitate dintre noi acei'a, pentru cari a traitu, si a luptatu intréga viéti'a sa.

La deschiderea sinódeloru eparchiali.

Astadi se deschidu sinódele eparchiali in cele trei diecese, cari compunu provinci'a nóstra metropolitana. Astadi se intrunescu mandatarii clerului si poporului, cá in contielegere cu guvernele diecesane se ia mesurile necesarie pentru promovarea causeru bisericesci, scolarie si fundationali.

Multe sunt, ba astadi póte mai multe cá ori cand, causele, cari ascépta o nimerita si grabnica solutiune. Timpurile sunt grele, ér poporul, biseric'a viia, este ingenunchiata sub greutatea multor poveri puse pe umerii lui. In aceste greutáti ale sale poporul ascépta si cu dreptu cuventu ajutoriu dela biseric'a, si dela sinódele eparchiali.

Vrendu a fi sinceri suntem detori a constatá, cá activitatea sinódeloru nóstre de pana acum n'a produsu in trecutu atát'a, cá se echivaleze multele sacrificie aduse de poporu pentru ele, si cá se corespunda multor acceptari legale de ele. S'au adusu suma de decisiuni, dar fapte, cari se alineze durerile si suferintiele clerului si poporului, cu durere trebuie se recunós-cemu nu pré sunt.

Nu s'a amelioratu sórtea clerului, nu s'a imbunatatitu sórtea invetiatorului, ér pentru poporu putienu s'au facutu, ce s'au facutu.

Caus'a este fara indoiéla, cá sinódele nóstre au fost in trecutu in o stare noua, si astfeliu trecutul este usioru de scusatu. Astadi inse cand sinódele nóstre se intrunescu pentru a diecea óra acésta scusa nu mai póte avé cuventu.

Astadi se recere dara o activitate indoita, daca voimu a sustiené autoritatea, ce trebuie se o aiba in ochii poporului sinodalitatea bisericeí nóstre eluptata cu grele sacrificie, si daca voimu ca din activitatea lor se resulte binefacerile si ajutoriulu, ce-lu ascépta poporul dela ele.

Este frumósa constitutiunea nóstra, si cu dreptu cuventu potemu fi mandri de dens'a. O lege inse, fia ca cea mai buna, este numai atunci de valóre, daca cei chiamati a o aplicá, daca cei chiamati a o pune in viétia, se folosescu de ea astfeliu, ca poporul se-i semta binefacerile. Acést'a este ceea ce pretindemu noi dela sinódele nóstre. Aceptamu aceea, ce ascépta in genere poporul, cá autonomi'a garantata prin lege pusa in practica, prin dispusetiunile ei se fia unu adeveratu balsamu pentru poporul nostru in multele lui suferintie.

Suntu multe, precum amu disu, causele cari ascépta o buna solutiune. Nu voimu a le enumerá. Cei chiamati a se ocupá de ele le cunosc de buna séma mai bine cá noi, cá unii cari traiescu in senulu poporului. Un'a inse ne semtimu de-

tori a o aminti cu acésta ocaziune, si anume: caus'a scolaria.

Acésta cauza a fost in toti timpii obiectulu celu mai insemnatu alu bisericeí, pentruc'a orice biseric'a si chiar religiunea cá atare valoréza numai intru atát, incát este foculariu de cultura si lumina. Cultur'a si luminarea poporului fiindu prim'a chiamare a bisericeí, acést'a este si prim'a chiamare a sinódeloru eparchiali.

Tóte necazurile nóstre provinu in mesura mai mare séu mai mica din lips'a de cultura, din lips'a de lumina. Aici este reulu, aici ran'a, care ascépta o vindecare grabnica mai cu séma astadi cand invetiamentulu poporalu este atát de ingreniatu, si cand i-stau atâtea pedeci in cale.

Felicitandu deci pe mandatarii clerului si poporului adunati astadi in sinóde i-rogamu se-si ia la inima caus'a scolaria, si le dorimu celu mai bunu succesu in activitatea lor in ví'a Domnului. Ddiu se binecuvinte, si se incununeze cu celu mai bunu succesu lucrările lor.

Scól'a poporalá austriaca

judicata de principele Lichtenstein in senatulu imperialu din Viena.

Principele Lichtenstein a tienutu cu ocaziunea desbaterii bugetului ministeriului de culte si instructiune publica in senatulu imperialu din Viena unu discursu memorabilu. Subiectulu lui este scól'a poporalá, ér momentele, ce le atinge sunt de mare importantia. De aceea ne vedemu indemnatu a publicá si noi acestu discursu in trasurile lui principali.

Principele incepù discursulu seu cam in urmatoriulu modu: „Trei sunt scaderile scólei poporale moderne, de cari trebuie se ne plangemu intru interesulu publicu din punctulu nostru de vedere. Dupa esperienti'a nóstra scól'a poporalá moderna este antai'a data pré scumpa, alu doilea, fiindu ea in mare parte scóla fara confessiune, nu indeplinesce in mesura cuviintiósa adeveratulu scopu, care trebuie urmaritu prin educatiune si instructiune, ér alu treilea ea nu tiene contu de dorintiele indreptatite si legitime ale tuturor nationalitatiloru din Austri'a in ceea ce privesce egal'a indreptatire a limbei.“

Punctulu antaiu lu-motivéza vorbitoriulu cu provocare la Stiri'a, unde urcarea esagerata a bugetului instructiunei a adusu acésta tíera seraca intr'o calamitate financiara spaimantatória, ér trecendu la punctulu alu doilea aréta cá nu corespunde misiunei sale. Vorbitoriulu aréta. cá religiunea, cetirea, scrierea si socót'a sunt cele patru obiecte principali indispensabile, cari ocupa din destul timpulu de scóla. Tóte celelalte obiecte, cari se propunu astadi in scól'a poporalá moderna, trecu preste capacitatea prunciloru, séu sunt o

ingreuiare fara nici unu folosu pentru viéti'a loru viitória, in totu casulu rapescu inse instructiunii timpulu celu si altcum destulu de scurtu dela invetiarea celoru neaperatu de trebuintia. Cu deosebire se negliga invetiamentulu religiosu, si acést'a nu se intempla fara intentiune din partea „urzitoriloru scólei moderne“. Pentru religiune este chiar si planulu de invetiamentu nefavorabilu, dar si in cadrulu acestui planu se conturba exercitiile religióse, ba se ingreuiéza chiar impartasirea cu san'ta cuminecatura. Cadiendu apoi influinti'a religiunei si disciplin'a scolara rezultatele produse de educatiunea scólei noue sunt fórte mici, precum o constata acést'a invetiatorii insisi la congresele invetiatoresci, aretandu cá nu sciu ce se mai incépa facia de portarea cea neomenósa a scolariloru.

In punctulu alu treilea aréta vorbitoriulu, cá scólei noue i-lipseste orice garantia pentru egal'a indreptatirei a limbei.

In punctulu acést'a se plange vorbitoriulu, cá puterea cea netiermurita a senatelor de scóla provinciali lasa usi'a deschisa la abusuri, aretandu cá in Boemi'a senatulu de scóla, care este compusu din cinci boemi si din 17 nemti abuzéza de puterea sa, si introduce in totu loculu scóle poporale germane, ér cele boeme le impedecca.

S'a inscenatu apoi o propaganda germana formalá contra Sloveniloru, caror'a li se impun invetiatori si invetiatoresce, cari nu sciu decát numai limb'a germana, si cari in scólele, cari au numai o clasa impunu limb'a germana prunciloru de sloveanu chiar in primul semestru. Vorbitoriulu deplange acést'a germanisare nesocotita. „Poporulu germanu,“ dice elu, „la care cu mandria apartienu si eu, cá oricare membru din ceealalta parte, poporulu germanu este in Austri'a, in ceeace privesce numerulu si cultur'a sa, unu poporu destul de tare, cá se fia dreptu facia de pacinicii sei concetatieni de limba slavica. Noi nu avemu trebuintia se ne inmultimu, si se ne intarimu prin desnacionalisarea, prin germanisarea altor'a chiar nici atunci, cand acést'a germanisare ar mai fi posibilá. Nationalitátile, cari au esitu la iveala in timpulu nostru dupa o intrerumpere de secli nu sunt ceva facutu, nici artificiosu séu invecitu, ci din contra ele esista ab aevo, sunt pline de viétia si in stadiulu junetii, ér natiunea germana, carea cá purtatóri'a unei idei de statu in trecutu, a renviatu mai curend nu póte luá altoru popóre in nume de reu multu timpu renviarea, carea se intempla mai tardiu, mai incetu, dar cu tóte acestea de buna séma. Séu credeti, domniloru, cá ceea ce s'a intemplatu in timpurile vechi in partea nordostica a Germaniei, cand Obotritii si Wilzii, séu

Vendii si Sorbii, cu unu cuventu barbari pagani si jumetate selbatici, s'au prefacutu prin introducerea crestinismului intr'unu poporu nou, in poporulu germanu, credeti cá acést'a, o atare fapta istorica se mai póte repeti in Austri'a in seclulu 19? credeti, cá o astfeliu de incercare mai are sianse de resultatu, cand noi germanii din Austri'a ne aflámu in faci'a unoru popóre, cari stau pe aceeași trépta de cultura ca si noi, si care dupa o vetiuire cu noi intr'unu timpu de o miia de ani si-au conservatu caracterulu genuinu si limb'a in tóta curatieni'a? Nu vedeti, cá acést'a ideia nu este la timp, nu vedeti, cá ea ve vine in minte cu o miia de ani mai tardiu?

De aceea este necesitate urgenta, cá legea scolara se se supuna unei revisiuni. Cei ce au creatu legea scolara au avutu de siguru cele mai bune intentiuni; dar au decisu cestiunea scolara numai din punctulu loru de vedere, unilateralu, fara se voiéscá a recunósce, cá pe terenulu acést'a trebuescu considerate si ridicate la adeverat'a loru valóre pe langa drepturile statului, pe cari si noi le stimamu pe deplinu, si drepturile tocma asia de mari si de sante ale familiei.“ Astfeliu s'au lasatu pré multu conduși de semtieminte, de spiritu de partida. „Deórece inse scól'a poporala are de a indeplini scopuri, cari se inaltia mai pre sus de orice lupta de partida, scopuri de o valóre durabila, astfeliu activitatea Dvóstra pe terenulu legislatiunei scolarie nu corespunde nici trebuintieloru generali, nici chiar acceptáriloru Dvóstre. Hotarele puse de natura si necesitatile imperative ale omenimei sunt atât de puternice, incát celu ce imбина cu scopurile scólei poporale si vre unu altu scopu lateralu strica scolii, fara cá se-si póta realisé acestu scopu.

„Partid'a liberala,“ ajunsa la putere, a cugetatu intru sene, si s'a si exprimatú adese ori: celu ce are in mana scól'a poporala, celu ce are scól'a preste totu, acel'a are in mana junimea, in urmare viitoriulu. Se umplemu dara scól'a poporala si scól'a preste totu cu credeulu nostru politicu, se scótemu dintrens'a orice influintia, carea nu se supune neconditionatu parerii nóstre, si se ne eternisámu asia dicendu pe o cale artificiósa, crescendu din pruncii nostri si din pruncii streini ómeni de calibrulu nostru, si astfeliu indreptandu-i contra parintiloru loru si contra generatiunei actuale, carea ni se opune, si carea este cuprinsa inca de prejudetie

Acést'a ideia erá asia dicendu naturala, ea erá dictata de sentiulu nesigurantiei, in carea se gasiá partid'a liberala, deórece abia ajunsa la putere, se vedea amenintiata de disgustulu mase-loru, pe cari sperase a se redimá, si de cari se vediu combatuta, si anume in orasie prin socialisti, ér la tíera prin ultramontani.

Acésta ideia a fost precum am dísu naturala, usioru de întielesu si scusabila, dar nu a fost *drépta*. Esperintiile Dvóstra, domniloru din steng'a trebuiau se ve abata dela acésta ideia si dela esecutarea ei. In timpulu absolutismului, care a premersu erei liberale se tienea departe de scóla orice ideia, ce ar fi potutu fi periculósa sistemii, ce domniá atunci. Ba in unele provincie s'au întrebuintiatu tóte medilócele spirituali, spre a infacisiá inimiloru celoru fragede sistem'a absoluta, ce dominá atunci de unu lucru tocma asia de santu ca si potestatea parintésca. S'au întrebuintiatu tóte sofismele spre a poté motivá in mintea tenerimei acésta sistema de unu lucru necesariu si nestremutaveru întocmá cá si cursulu steleloru; cu tóte acestea din scólele acelea a esitu o generatiune fara esceptiune liberala. Toti barbatii de vre o valóre din timpulu acel'a, între ei unii, de cari beseric'a catolica din alte motive trebue se fia mandra, erau mai multu mai putienu liberali. Cum poteti dara sperá, cá din scólele instituite de Dvóstra cu aceleasi tendentii, va esi o generatiune, carea se impartasiésca credintiile Dvóstra politice, sociale si religióse?"

Scól'a nu se póte inchide hermetice de sub influinti'a poporului, de aceea spiritulu poporului nu se póte cresce in unu modu artificiosu. „Séu credeti, domniloru, cá fii tieraniloru, pe cari Dvóstra i-ati bagatu in datorii, si i-ati seracitu sub timpulu domniei Dvóstra prin sistemulu Dvóstra de creditu, prin libertatea cambiului, prin libertatea usurei, si prin tóte celelalte institutiuni, cu cari ati binecuvéntatu pe tieranu; credeti Dvóstra, cá fii acestoru tierani se voru prefaca prin scol'a poporala in liberali, numai din motivulu, cá Dvóstra pana la unu micu punctu ati scersu invetiamentulu religiunii, cá se rumpeti influinti'a clerului? Credeti Dvóstra, cá fii industriasiloru, pe cari sub domni'a Dvóstra prin legea de industria si prin libertatea de industria create de Dvóstra i-ati facutu proletari; credeti Dvóstra, cá fii lucratoriloru, cari multiemita anarchiei, ce domnesce astadi in productiune, nu-si potu valorá unic'a loru posesiune, bratiile loru nentruptu, voru esi din scól'a poporala cá liberali? Nu, din aceste scóle in butulu tendentiei loru nu va esi unu poporu liberalu. Generatiunea viitória se va impartii, dureru, in doue grupe mari, dar neegale, si anume: o grupa mai mare, carea va avé in manile sale lucrulu si posesiunea, si carea, vrendu Ddiu, cu ajutoriulu, ce-lu da comór'a credintiei si va sustiené superioritatea intru a salvá statulu, si un'a mai mare lipsita de posesiune, o massa fara credintia, carea va tientí, cá se nimicésca totulu, unde va poté, si se ingreueze reconstruirea. De aceea uniti-ve cu noi conservatorii, si

prin o ingrigire mai mare de invetiamentulu religiosu celu astadi atât de neglesu, si prin o disciplina mai stricta se reformamu scól'a, si atunci va cascigá atât societatea, cât si statulu, si tóte acestea se voru întemplá fara daun'a partidei Dvóstra.

Atunci in generatiunea viitória se va mari numerulu celoru ascultatori, se voru sporí elementele cari voru convení si voru fi aplecate autoritatiloru in vigóre, si se va impuciná mai usioru numerulu elementelor, cari dorescu anarchi'a. Prin o reforma condusa de precantiune si pe incetulu se va poté dá o solutiune pacinica problemelor mari sociale ale timpului nostru, cu unu cuventu, se voru imputiená in mare mesura pericolele imminente, cari amenintia astadi societatea.

„Aceste pericole devinu totu mai serióse, ferberu in masele poporului petrunde totu mai afundu si mai departe, clasele de josu, si chiar si clasele de medilocu, nu numai cei nevetiati, ci si cei cari au invetiatu câte ceva, si chiar cei culti incepu a se conduce de teoriile cele mai nebune. Atâtea atentate într'unu intervalu de 20 de luni, acést'a însémna, cá întregu aparatulu chiamatu a aperá societatea: statulu cu puterea lui si biseric'a cu doctrinele ei neperitórie au detorinti'a a se folosí de sistema, planu, calculu si consecintia contra astorfeliu de fapte. Ambe acestea se proceda independente in sfer'a loru, dar se fie unite pe terenulu comunu amenduror'a, in scóla. Statulu si biseric'a urmarescu pe cali deosebite cam acelasi scopu. Cu cât biseric'a prepara omenimea mai multu, cu atât are statulu mai putienu de lucru. Daca biseric'a cresce, desvólta si nobilitéza inimele, atunci statulu are mai putiene fapte de controlatu si de pedepsitu. Inse, domniloru, acestu muru de aperare, chiamatu a garantá siguranti'a societáti, lucra numai cu putere de jumetate, greoiu si ne-regulatu, pana cand nu esista unire între clasele domnitórie din statu

Acésta unire trebue se fie possibilu si între clasele domnitórie de pe continentu tocma asia, ca si in Angli'a. Majoritatea liberaliloru cari credu, „cá pentru persón'a loru nu au trebuintia de credinti'a positifu“, s'au potutu convinge, ca biseric'a este neinvingibila; de aceea oratoriulu speréza, cá acesti ómeni se voru convinge si despre aceea, cá biseric'a este necesaria pentru esistenti'a societáti. Omenii întiepti nu si-pradéza puterile loru in lupta cu institutiuni, cari tragu de mórte, ci ascépta linisciti mórtea loru, dar nici nu se lupta cu institutiuni eterne, ci si-inné a antipatiile, ce le au facia de ele, daca nu le potu delaturá. „Ostenelele Dvóstra inse dloru din stang'a casei s'au invertitu din nen-

rocire pana acum totdeauna numai intr'unu circulus vitiosus: mai antaiu ve indreptati cu tóta puterea contra bisericeii, din motivu cá nu prosperéza, nu cresce; dar dupa aceea prosperéza si cresce biserica de nou, pentruca a respinsu ataculu Dvóstra. Ati potutu inse se esperiati in decursu de 100 de ani, de cand ve mesurati cu dens'a, cá biserica este neningibila Dar én uitative cá, in Francia, unde acum erumpe de nou ataculu, esistau inainte de prim'a persecutiune liberala, inainte de prim'a revolutiune 37,000, ér acum esista cam pana la 86,000 de femei in diferite orduri de calugaritie. Fara ataculu contra manastiriloru de buna séma nu s'aru fi inmultitu atât de repede, ér in Germani'a, unde persecutiunea bisericeii salutata de Dvóstra cu bucuria, care se apropia de sferitu fara sgomotu, ce rezultate a produsu? Numai unulu, si adeca acele'a, cá catolicii, cari mai nainte erau o societate religioasa pacinica s'au prefacutu intr'o partida disciplinata cu unu scopu sciutu, alu carei votu ponderéza multu in parlamentu.

In Austri'a inse, dloru, unde s'a intentionatu o persecutiune carea e gata, si instituita deja in paragrafi, si carea numai prin intieptiunea monarchului nostru a fost impededata de a erumpe, in Austri'a, dicu, noi conservatorii bucuos voimu a iertá si a uitá acésta incercare, din motivu, ca ea n'a succesu, si din motivu, cá ea ne a ridicatu, ne a organisatu, si intaritu partid'a nóstra. Noi ve oferimu o pace onesta, lunga si durabila. Dara inainte de tóte, domnii mei, se supunemu unei revisiuni, si inca considerandu punctele nóstre de manecare ale amenduroru partideloru, dispusetiunile legali referitorie la scól'a poporala."

Academii'a romana.

Raportu asupra noului proiectu de ortografia romana.

Domniloru Membrii,
Academii'a romana, in siedinti'a ei din 4 Junie anulu trecut 1879, dupa o propunere a domniloru Hasdeu, Baritiu, Odobescu, Caragiani si a subscrisului, a hotaritu „a se pune la ordinea dilei ortografi'a, cu care se se publice de acum inainte tóte publicatiunile Academii'e romane“ (Anale, seri'a II, Tom. I, pag. 25—26).

S'a numitu o comisiune pentru desbaterea unui proiectu ortograficu, inse lucrarea nu s'a potutu terminá in acea sesiune extraordinara, mai alesu din caus'a desbaterii noueloru statute, cari au trebuitu se fia prim'a ocupare a inaltului institutu nationalu sanctionatu din nou prin legea promulgata la 29 Martiu 1879.

In sesiunea ordinara a anului curentu 1880 inse, si anume in siedinti'a din 24 Martiu, s'a alesu o noua comisiune pentru proiectulu ortograficu, compusa din domnii Alecsandri, Baritiu, Hasdeu, Quintescu si Maiorescu, care, constituinduse sub presedinti'a domnului G. Baritiu si secretariatulu domnu-

lui N. Quintescu, a desbatutu in mai multe siedintie cestiunea otografiei, si, intielegénduse asupra proiectulu de propusu pentru scrierea aneloru Academii'e, a insarcinatu pe subscrisul cu presentarea acestui proiectu asia, precum a resultatu din desbaterile urmate.

Domniloru Membri,

Ortografi'a, cu care au fostu scrise pana acum publicariile Academii'e romane, se intemeiéza pe o decisiune luata de Societatea academica in anulu 1869 si formulata in asia numitulu „Modu de scriere pentru publicarea Aneloru si altoru lucrari ale Societati'i academice romane“ din 13 Septembrie 1869, alu carui alineatu finalu dice insusi:

„Acestu modu de scriere este provisoriu si numai pentru societate pana la definitiv'a stabilire a ortografiei limbei romane.“

Modulu de scriere, chiaru asia provisoriu precum erá, a fostu resultatulu a multe si infocate desbateri incinse in sinulu Academii'e in anii 1867, 1868 si 1869.

Ori-care va fi modulu definitivu ce-lu voru primi literatii romani pentru scrierea limbei nóstre materne, ei voru trebui se-si aduca aminte cu recunostintia de acele prime incercari facute in Societatea academica, incercari, care dovedescu din partea autoriloru loru adese-ori multa eruditiune si totdeauna celu mai mare zelu pentru indeplinirea inportantei missiuni ce aveau.

Asia intalnimu, intre lucrarile academice in acésta privintia, mai antaiu „Operatulu“ reposatului d. G. Munteanu „Asupra ortografiei,“ publicatu in vol. I alu Aneloru, pag. 37 si urm.; vedemu apoi „Raportulu comisiunei ortografice“ scrisu de domnulu I. C. Massimu si insocitu de unu intregu proiectu studiatu in tóte amenuntele lui (Anale, vol. I pag. 66 si urm.); vedemu contra-proiectulu domnului I. Sbier'a (vol. I, pag. 79 si urm.); vedemu pe domnulu I. Heliade-Radulescu, celu dintaiu presedinte alu Societati'i nóstre, care, dupa ce avusese o mare si salutara influintia asupra scrierii romane in timpul transitiunei ei dela alfabetulu cirilicu spre celu latinu, gasesce de trebuintia, in ultimii ani ai vietii sale, a-si sustiené prin publicarea unoru „Principie de orthographia romana“ (Anal., vol. I, pag. 189 si urm.) punctulu de vedere cam isolatu, ce-lu ocupá acum in acésta miscare literara; vedemu in fine, si daca citamu acésta lucrare cá cea din urma in ordinea insirarii, trebuie se o relevamu cá cea dintaiu in valórea ei, pe insusi Timoteiu Cipariu inavutindu Analele nóstre cu „Sistem'a ortografica“ (vol. I, pag. 88 si urm.), unu elaboratu plinu de vasta eruditiune si de cercetari consciinciose, cunoscutele calitati, ce distingu tóte lucrarile venerabilului nostru colegu.

Daca ne uitamu cu luare aminte la calea, prin care a trecut cestiunea ortografica dela aceste prime proiecte pana la formularea citatului „Modu de scriere“ provisoriu din 1869, si érami dela acésta epoca pana astadi, potemu constatá indata o diferintia in punctulu de vedere, din care diferitii membrii ai Academii'e priveau tóta miscarea: uni se aretau mai multu cá teoretici intransigenti, altii se vedeau mai dispusi a tiené sama de inprejurarile factice, in care se afla literatur'a romana, si a primii ori-ce modu de scriere rationalu, care se inpace numai cerintiele marei maioritati daca nu a unanimitati scriitoriloru romani.

Reposatulu si regretatulu nostru colegu Massimu,

unulu din cei mai zelosi, dara si cei mai intrasigenti teoretici, in raportulu seu dintâiu asupra acestei cestiuni, se esprima astfeliu: „Comissiunea a crediutu si nu se indoieste că acestea sunt si vederile Societatei intregi, că e chiamata a dá unu proiectu de ortografia, nu provisoriu si de transitiune, ci mai multu séu mai putienu un'a adeverata teorie ortografica ale carei'a principie bine stabilite se se póta desvoltá cu rigóre in carti scolare de datu in manile junimei studiöse. Provisoriulu nici nu ar fi demnu de decisiunile acestei Societati, nici nu ne-ar scóte din incurcaturile in cari ne sbatemu. Din acestu punctu de vedere privindu lucrulu, comissiunea a crediutu că semnele trebuescu inlaturate din unu planu de teori'a de ortografia romana.“ (Anale, Seria I, Tom. I, pag. 69.)

Inse dejá in ultim'a siedintia a aceleiasi prime sessiuni a Academiei, D. Massimu se vede silitu a constatá, că „preste asteptarea marei majoritati a Societatei, lucrulu n'a potutu merge asia de netedu si de repede,“ că s'au gasitu „voci protestatóre“ cari „au aflu resunetu in sinulu Societatei“ si că prin urmare Societatea a trebuit se lase „campu liberu desbateriloru . . . asupra principiului care ar trebui se diréga ortografi'a romana“ (vol. I, pag. 123 si 124.)

Unu modu mai inpaciuitoriu de a vedé lucrurile transpira de acum inainte in tóte desbaterile si, dupa ce in alu treilea anu alu Societatei academice, se stabilescu unu modu de scriere, acest'a se numescu insusi provisoriu si d. A. Treb. Laurianu, in discursulu d-sale de inchiderea sessiunii din 1869, dice cu prudentia: „Cestiunea ortografiei s'a desbatutu seriösu intr'unu mare numeru de siedintie, si ne potemu felicitá, că prin lamurirea ideiloru amu ajunsu „la unu resultatu multiamitoriu, asia încât, fara „a prejudecá viitórea desvoltare a limbei, are se se „tiena etimologi'a cuvintelor si printrens'a se se „conserve legatur'a de familie cu limb'a latina si cu „limbele surori, care stau in fruntea civilizatiunei „moderne, si se nu patimésca nici fonetic'a limbei „nóstre, unde pronunti'a este sicura.“

De atunci încóce, necesitatea unei transactiuni in sensulu fonetismului s'a accentuat totu mai multu. Ortografi'a provisorie, stabilita de Societatea academica, nu s'a latitu in literatur'a romana; nu esista astadi in intrég'a Romania libera nici unu singuru diaru, nici o singura revista, care se o fi primitu. Chiaru dincolo de Carpati, ea nu casciga, ci pare a pierde din terenulu ocupatu. Proba pentru acest'a, intre altele, este insemnat'a discutiune publicata in „Telegrafulu romanu,“ Nr. 133—152 din 1879, in urm'a „Concessiuniloru unui ciparianu.“

Chiaru majoritatea membriloru actuali ai Academiei romane urmédia in scrierile loru o alta ortografie de cât cea obicinuita pana acum in Analele Academiei.

Acésta stare de lucruri anormala a trebuit se preocupe cu dreptu cuventu pe intrég'a Academia. Căci daca in cestiuni de pura sciintia abstracta singur'a norma a nóstra trebuie se fia cercetarea neconditionata a adeverului, indiferentu daca acestu adeveru este inpartasitu de multi séu de pucini ómeni, in cestiuni de o desvoltare organica generala si óre cum instinctiva, precum este limb'a si inpreuna cu densa si scrierea, elementulu *usului* adoptatu de multimea celoru ce vorbescu si ce scriu este totdeuna unu elementu de cea mai mare insemnatate, pe care nu ne este iertatu alu ignorá.

Subt impressiunea acestoru inprejurari a inceputu comissiunea d-vóstra ortografica lucrarea sa, si multiamita spiritului de conciliare, de care au fostu condusi toti membrii si de care a datu proba in deosebi stimatulu nostru presiedinte d. Baritiu (singurulu dintre noi, care luase parte si la tóte desbaterile ortografice din anii 1867, 1768 si 1869,) comissiunea d-vóstra a potutu ajunge la unu resultatu in privinti'a cestiuniloru partiale, de care a avutu timpulu de a se ocupá. O parte din aceste cestiuni s'au potutu hotari cu unanimitatea membriloru, o alta parte s'a hotaritu numai dupa majoritatea pareriloru, totdeuna inse discutiunea s'a urmatu cu dorinti'a invederata a tuturor de a ajunge la unu resultatu practic — o dovada mai multu pe'tru adeverulu, că timpulu si experiéti'a inblandiscu adeveri contrastele si permitu a gasi unu terenu comunu de intielegere acolo, unde mai nainte nu se vedeau de cât campuri separate si inamice.

Trecéndu acum, domniloru membri, la insasi aretarea principiului séu mai bine principiiloru, care au predomnit in stabilirea proiectului ortograficu ce avemu onóre alu supune aprobării d-vóstra, intimpinu óre-care greutate in caracterisarea lui prin o singura frasa.

Antagonismulu obicinuitu la noi in materia ortografica intre ceea ce se numescu etomologismu si ceea ce se numescu fonetismu, nu-mi pare a corespunde cu esenti'a punctului in discutiune. Precum fórté bine a disu d. Hasdeu in un'a din siedintiele nóstre (Anale, seria II, vol. I, pag. 30) „ceea ce „este etimologicu astadi, erá foneticu atunci, candu „s'a aplicatu unu modu de scriere la o limba óre-care. La inceputu chiaru ortografi'a francesa si cea „englesa, atát de etimologice astadi in aparentia, „erau fonetice, se scriá cum se vorbiá. Cu tóte acestea, in starea lucruriloru de astadi nu e posibilu „in ortografia unu fonetismu puru — căci fiacare in-dividu ar avea atunci dreptulu de a aplicá pe har-thie idiosincrasele sale personale de pronuntiare — „nici etimologismu puru, de vreme ce derivatiunea „cuvintelor in orice limba este in cea mai mare „parte necunoscuta séu controversabila. Possibila si „practica este numai o ortografia eclectică, relativa, „unu terminu mediu intre fonetismu si etimologismu.“

Că asemenea idei drepte s'au potutu lati si la noi si inca intr'unu timpu asia de scurtu, este unulu din folósele ce ni le-a adusu si noue studiulu comparativu alu limbelor in genere. In proportiunea, in care s'a afirmatu si s'a intinsu limbistic'a generala, s'a redusu valórea unu etimologismu marginitu la unu anume poporu si la o anume epoca. S'a intielesu, că aceea ce parea o forma consolidata, erá in esentia o forma fluida, si că dintr'unu *etymon* mai primitivu fiacare poporu si inlauntrulu fiacarui poporu, fiacare siru de generatiuni si-face *cuventarea sa proprie* prin modularile fonetice ce i le impune si prin care lu-variaza. Departe de a poté admite cu d. Cipariu (Elemente de limb'a romana pag. 83), că „tóte sunetele derivate se potu infacisiá că spurie si coruptiuni in cât se abatu dela cele primitive“ si că „au dar' a se reduce la sunetulu primitivu,“ vomu intielege din contra, că tocmai in acésta variare fonetica se arata viéti'a proprie a unei limbi si că legea eufonica este unulu din semnele fundamentale si caracteristice ale geniului limbisticu intr'unu poporu.

Pentru cei ce sunt inse deprinsi cu antagonis-

mulu dintre etimologismu si fonetismu si ne-aru cere numai de cât o caracterizare a proiectului nostru ortograficu dupa acea despartire órecum scolastica, potemu dice in scurte cuvinte: pe candu ortografi'a de pana acum a Academiei romane erá intemeiata pe unu etimologismu temperatu prin concessiuni fonetice, ortografi'a propusa in proiectulu de facia este intemeiata pe unu fonetismu temperatu prin necessitati etimologice.

Punctulu nostru de plecare este dar acest'a: fiacare cuventu se scrie cum se pronuntia séu, precum a dis'o din vechime Quintilianu (*Instit. orat. I. 7. 38.*) *Ego sic scribendum quidque indico quomodo sonat. Hic enim usus est literarum, ut custodiant voces.*

(Va urmá.)

Dela conferinti'a

invetiatoriloru romani ortodocsi din dieces'a Aradului.

Joi'a trecuta, s'a tienutu in sal'a institutului pedagogico-teologicu adunarea generala a reuniunei invetiatoriloru romani ort. din dieces'a Aradului. La órele 9 inainte de amédi, dlu presedinte Dr. Georgiu Popa deschise adunarea prin o cuventare frumoasa, in carea aduse mai antaiu la cunoscinti'a adunarii trist'a scire, cá ilustrulu barbatu alu natiunei romane si membru onorariu alu acestei reuniuni dlu Andreiu Mocioni de Foen a incetatu din viétia. La acésta scire adunarea intréga si-manifestá espressiunea de durere prin sculare, si decise a se luá actu despre acést'a in protocolulu adunarii.

Dupa aceea vorbi despre consciinti'a chiamarii de invetiatoriu, si felicitandu adunarea dechiará siedinti'a de deschisa. Se alesera apoi doue comisiuni pentru esamarca starii cassei si a bibliotecii, ér dupa acést'a inv. Nicolau Avramu ceti disertatiunea insinuata: „Mintiun'a, si sterpirea ei din scól'a populara.“ Adunarea primi cu placere acésta disertatiune. Dupa acést'a se suspinse siedinti'a pana dupa amedi la 3 óre, ca se póta lucrá comisiunile.

In siedinti'a de dupa amédi inv. Ioan Tuduscescu ceti disertatiunea sa „despre disciplina.“ In acésta disertatiune desvoltá autoriulu nescé idei frumoase si practice, asia incát adunarea se aretá pe deplin satisfacuta. Dupa aceea se reportá despre starea cassei si bibliotecii, si se votá unu regulamentu pentru infiintiarea de reuniuni filiale in fiacare inspectoratu din diecesa. Totu in siedinti'a de dupa amédi ceti inv. Ioan Romanu unu tractatu, in care desfasurá pe largu observárele sale facute in diferite scóle, pre cari le a cercetat cu ocaziunea tienerii examenelor publice in privinti'a metodului de propunere a tuturor obiectelor de invetiamentu si in privinti'a disciplinei.

Contienendu acestu tractatu mai multe propuneri adunarea lu-predede unei comisiuni de 3 membri, carea se-lu studieze, si apoi se refereze adunarii procsime. Cealalte obiecte, cari s'an mai pertractatu cu acésta ocaziune se voru vedé din protocolu. Cu acésta ocaziune mai notámu cá adunarea a decisu cá procsim'a adunare se se tiena in opidulu Buteni.

D i v e r s e.

* **Himen.** Dlu *Teodoru Ceantea*, profesorulu pedagogico-teologicu romanu ortodocsu din Aradu a incredintiatu in Luni'a Pasciloru pe domnisór'a *Rhea Silvia*, fic'a parintelui parochu si asesoru consistorialu *Moise Bocsianu* din Curticiu. Feli-

citámu pe noii miri, si le dorimu viétia fericita. Ddieu se binecuvinte sant'a loru legatura!

* **Din Ungari'a de Sud** au emigratu septamanile trecute peste 100 de familii in Serbi'a, cá se se stabilésca acolo. Emigrantii sunt partea cea mai mare serbi din Bacie'a si comitatulu Timisiorii.

† **Paulu Popu Luca** preotu in Cilu, protopresbiteratulu Buteniloru, dupa unu morbu scurtu dar greu la 15/27 Aprile in etate de 43 ani a reposatu in Domnulu lasandu in doliu soci'a si duoi frati ai sei. Imrormentarea i-s'a facutu in Joi'a mare sub conducerea protopresbiterulu tractualu cu asistinti'a aloru siese preoti. Reposatulu a fostu pastoriu credintiosu alu turmei sale, bunu amicu alu confratiloru sei dar a fostu si portatu de undele de mare ale vietii acesteia. Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuvantata!

† **Parintele Solomonu Luminosu**, diaconu ceremonialu si profesorulu substitutu de music'a vocala la institutulu pedagogico-teologicu romanu ortodocsu din Aradu, dupa suferintie grele si indelungate si-a datu Joi'a trecuta sufletulu seu in manile Creatoriulu in etate abia de 27 de ani, lasandu in doliu iubít'a sa socia, rudenile si cunoscutii sei, corpulu profesorulu si elevii institutulu, unde erá aplicatu in servitiu. Reposatulu erá iubitu si placutu tuturor pentru inim'a sa cea nobila, si manierele sale blande si frumoase. Remasitele lui pamentesci s'au depusu ieri la órele 4 si jumatate spre odichna eterna in cimiteriulu orasienescu cu pompa frumoasa. Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuvantata!

* **Pentru horticultori.** D. Lauche inspectorulu gradiniloru regesci din Potsdam publica intr'unu suplementu alu diuariulu „Hausgarten“ nescé esperimente fórte instructive, ce le a facutu cu gunoírea pomiloru roditori. Pre langa ingrijirea esterióra a pomulu roditoriu, ce consta in curatirea, in delaturarea muschiulu de pe tulpina, in taierea rationale etc. este dupa opiniunea d-lui Lauche de o mare importantia pentru sanatatea si rodulu unui pomu si o gunoíre rationale a lui, cam cum este aceea ce o intrebuintéza tieranulu pentru cultivarea campului. Nici o taiere rationale, nici o positiune favorabila nu e in stare a suplini la unu pomu roditoriu aceea, ce póte se-i deie pamentulu (solulu) cu partile sale nutritórie. Pomulu roditoriu, cá órice planta consuma mai antaiu acele parti din pamentu cari i-convinu mai bine. Este constatatu, cá maximulu de crescere la unu pomu se intempla in cei dintai ani dupa sadire, candu pamentulu este inca bogatu in materii nutritórie, de cari are trebuintia pomulu de curendu saditu, cá sa se prindia. Cu cât pomulu devine mai mare, cu atât consuma mai multu din aceste materii, astfelu, cá cantitatea acestora devine din ce in ce totu mai mica, pana ce se sleesce cu totul. De aci incolo crescerea pomulu devine si ea totu mai mica pana ce in fine incetéza cu totul — si pomulu se usuca, séu cu alte cuvinte si-a implinitu cursulu vietii. Deci pomologulu trebuie se se ingrigésca de cu timpu a-i dá nutrementulu, ce nu mai e in stare a i-lu dá pamentulu singuru; acestu nutrementu pe urma érasí trebuie sa-i lu-aléga dupa natur'a, ce o are pomulu. Cu unu cuventu pomologulu trebuie sa gunoésca pomii roditori dupa o sistema rationale. Gunoírea érasí trebuie sa se intemple la timpuri anumite, dupa cumu adeca voimu, cá ea se contribuésca la crescerea pomulu séu la producerea ródelorlu lui. Astfelu, déca voimu, cá pomulu se se desvólte in partile lemuóse, atunci trebuie se lu-gu-

noimu primavér'a si vér'a; dincontra, déca voimu sa-i promovamú flórea, adeca rodírea, trebuie sa-i damú gunoiu in Augustu si Septembre. D-lu Lauche a intrebuintiatu la experimentele sale 10 maji de gunoiu de vite, o maja de cenusia, $\frac{1}{2}$ de maja de superfosfatu de Guano-Mejilones (unu feliu de gunoiu de paseri ce se impórta in Európa din Americ'a sudica, din Peru si Chile cu deosebire, Not. Red.), $\frac{1}{4}$ de maja de caliu acido-sulfuricu nr. 2. Aceste materii erau dizolvate in cantitate corespundiatória de apa si apoi cu acésta dissolutiune se udau pomii de trei ori. Resultatulu celu mai bunu lu-avú gonoirea cu superfosfatu (20 procente de acidu fosforicu) si cu caliu acido-sulfuricu (15 procente de caliu) Gunoiulu de vite curatu dá resultatulu celu mai micu; mai bunu resultatú da cenusi'a singura cu superfosfatu; mai mare efectú inca avú caliu acido-sulfuricu. Unu amestecú de gunoiu de vita si de cenusia, precum de cenusia si de superfosfatu dede mai bunu resultatú decât fiacare din aceste materii intrebuintiate singure. Din observarea efecteloru produse de aceste mediolóce de gunoie, intrebuintiata la 84 de pomi diversi, resulta, cá amesteculu de fosforu cu caliu avea celu mai mare efectú asupr'a cresterii si rodirii pomiloru si de aceea acestu modú de gunoie se póte recomanda in deosebi d-loru pomologu.

„G. T.“

Concursé.

Pentru deplinirea statiunei invetiatoresci din comun'a *Dudu*, inspectoratulu Agrisiului Cott. Aradului prin acést'a se escrie concursu cu terminu de alegere *pe 23. Aprilie st. v. a. c.*

Emolumintele suntú: in bani gata 150 fl. v. a. trei jugere pamentu, cuartiru cu gradina de legumi, si stole dela imormentari.

Cei ce voru reflectá la acestu postu, au a-si trimite recursele pana la 22 aprile — inspectorelui per Pancota in Szöllös, cari au a fi ajustate cu testimoni preparandialu si de cualificatiune si cu atestatu despre purtarea morala; éra pana atunci se se presenteze la biserica intr'o Dumineca ori serbatóre ca se se recomande alegatoriloru si prin cantare.

Dudu 28 Martie 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **Demetriu Pop'a** insp. cerc.

Pentru deplinirea parochiei de clas'a III. din *Ohaba-serbéscá* protopresbiteratulu Lipovei se escrie concursu cu terminu de alegere *pe 18 Maiu a. c.*

Emolumintele suntú: 1. Un'a sesiune pamentu; 2. gradina pentru legumi; 3. biru preotiescu dela 160 case câte un'a mesura cucurudiu despoiatu; 4. venitele stolare.

Doritorii de a dobandi acést'a parochia, recursele loru adresate comitetulu parochialu si instruite conformu prescrieloru statut. organicu pana in 11 Maiu a. c. voru avé a le substerne subscriului protopresbiteru tractualu in Lipov'a.

Lipov'a, 9. Apriliu 1880.

Ioanu Tieranu m. p.

Protopresbiteru.

In contielegere cu Comitétulu parochialu.

Se escrie pe statiunea invetiatorésca gr. or. confesiunala din Comun'a *Calacea*, protopresbiteratulu Timisiorii, inspectoratulu Vinga, devenita vacanta prin resignarea lui Arcadie Dimitrescu — cu terminu *pe 18 Maiu a. c. st. vechiu*, in care di va fi si alegerea.

Emolumintele inpreunate cu acésta statiune suntú: a) in bani gata 126 fl; b) pe scripturistica 10 fl; c) pe conferintiele invetiatoresci 10 fl; d) in naturalie 60 meti grau; e) Un'a maja clisa; f) un'a maja sare; g) 25 fonti lumini; h) 4 stangeni lemne, i) 8 stangeni paie din care este a se incaldi si scól'a; l) 2 jugere livada estrav. m) $\frac{1}{4}$ jugeru gradina estra si n) $\frac{3}{4}$ jugeru gradina intrav. cu cortelulu liberu.

Doritorii de a ocupá acestu postu se aviséza recursele sale instruite conformu statutulu organicu si adresate comitetulu parochiale a le substerne pana la diu'a alegerei subscriului Inspectoru in Vinga. Sub durat'a concursului au a se presentá in atare dumineca ori serbatóre in biserica din Calcea pentru a-si aretá desteritatea in cantare.

Calacea la 6 Apriliu 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu **Antoniu Todorescu**. Inspectoru de Scóle.

Pentru deplinirea postulu de invetiatoriu la scól'a gr. or. conf. din comunele Sudriasiu-Jupani, ctulu Carasiu prot. Fagetului se escrie concursu cu terminulu pana la 11 maiu a. c. st. v. in care diua se va tiené si alegerea.

Emolumentele suntú: in bani gata 202 fl. 30 cr. v. a. 15 meti de grau, 15 meti de cucuruza, pentru scripturistica 6 fl., pentru conferintia 10 fl., pentru curatore 12 fl., 10 orgii de lemne din care se va incaldi si scól'a, $2\frac{1}{2}$ jugere de pamentu aratoriu si cortelu liberu.

Doritorii de a ocupá acestu postu suntú avisati a-si trimite recursele loru instruite conformu dispusetiuniloru stat. org. si adresate respectivulu com. par. catra dlu prot. Atanasiu Ioanovicu in Fagetu, pana la terminulu indicatu.

Sudriasiu-Jupani in 10 aprile 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine **Atanasiu Ioanovicu** m. p. protop.

Publicare de licitatiune minuenda.

Comun'a bisericésca *Pilu mare* in Protopresbiteratulu Chisineului; voiesce a-si face iconostasulu de nou, dupa planulu ce se póte vedé la presiedintele Comitétulu parochialu, dreptu ce Comitétulu parochialu a decisu pentru predarea acestei lucrari a se tiené licitatiune minuenda in faci'a locului la cas'a comunala in 21. Maiu st. v. la 2 óre dupa amédi.

Pretiuulu de esclamare pentru tóte lucrarile e statoritu in 4300 fl.

Intreprindiatorii sunt póftiti a se presentá in faci'a locului la terminulu defiptu provediuti cu vadiu de 10%.

De altmintrelea conditiunile se potú vedé mai lamuritu si pana la terminu la Presiedintele Comitétulu parochialu.

Pilu mare in 21. Apriliu 1880. st. v.

Georgiu Petrovicu m. p.

pres. com. parochialu.

Moise Pantosiu m. p.

not. com. par.